

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів  
культури і мистецтв України

**МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ  
СПЕЦІАЛЬНОГО МУЗИЧНОГО  
ІНСТРУМЕНТА  
(гітара, домра, балалайка)**

---

Програма  
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв  
I-II рівнів акредитації

Спеціальність “Народна художня творчість”  
Спеціалізація “Народне інструментальне мистецтво”

Київ – 2006

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів  
культури і мистецтв України

**МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ  
СПЕЦІАЛЬНОГО МУЗИЧНОГО  
ІНСТРУМЕНТА**  
(гітара, домра, балалайка)

Програма  
для вищих навчальних закладів  
культури і мистецтв I–II рівнів акредитації

Спеціальність  
“Народна художня творчість”  
Спеціалізація  
“Народне інструментальне мистецтво”

Київ 2006

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтв України

**МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО  
МУЗИЧНОГО ІНСТРУМЕНТА**  
(гітара, домра, балалайка)

Програма  
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв  
I–II рівнів акредитації. – Київ: “Фірма “ІНКОС”, 2006. – 36 ст.

Укладач	<b>С. В. Павленко</b> – викладач Ніжинського училища культури і мистецтв ім. М. Заньковецької
Рецензенти:	<b>М. О. Шумський</b> – заслужений артист України, завідуючий кафедрою інструментально-виконавської підготовки Ніжинського державного університету ім. М. В. Гоголя <b>А. В. Мосєєв</b> – викладач-методист ОКЗ “Лозівське училище культури і мистецтв”
Відповідальний за випуск	<b>Т. Ф. Стронько</b>
Редактор	<b>О. Й. Погребна</b>

© Павленко С. В., 2006  
© Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв, 2006

## ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Дисципліна “Методика викладання спеціального музичного інструмента” (гітара, домра, балалайка) в училищах культури і мистецтв зі спеціальності 5.020104 “Народна художня творчість” є складовою частиною професійної підготовки студентів до практичної педагогічної діяльності в дитячих музичних школах, школах естетичного виховання та позашкільних музичних закладах.

Курс “Методика викладання спеціального музичного інструмента”, згідно з сучасними вимогами про діяльність музиканта-педагога, є творчим засвоєнням комплексу теоретичних знань з педагогіки та психології, володіння спеціальним музичним інструментом, педагогічної практики тощо.

Головна мета курсу – формування естетичної культури висококваліфікованого спеціаліста-педагога.

Дана дисципліна розкриває зміст, засоби і прийоми навчання гри на інструменті, вивчає закономірності музично-виконавського розвитку на різних етапах навчання. Курс методики передбачає надання студентам теоретичних основ та практичних навичок гри на струнних народних інструментах (гітара, домра, балалайка) в обсязі, необхідному для педагогічної діяльності майбутніх педагогів. Дана “Методика” повинна сприяти вихованню в студентів зацікавленості до педагогічної роботи, розвивати аналітичне мислення, уміння узагальнювати свій виконавський досвід, користуватися методичною літературою та посібниками, засвоювати репертуар шкіл естетичного виховання, виховувати стійку увагу та самоконтроль, свідоме відношення до роботи.

У процесі вивчення курсу студенти повинні набути навички виявлення музичних здібностей дітей та вміння розвивати їхні індивідуальні особливості та шляхи розвитку в процесі навчання, виховання виконавських навичок та оволодіння засобами музичної виразності під час гри на інструменті. Для цього необхідно звернути увагу студентів на вивчення психофізіологічних основ звуковидобування, на аналіз роботи над музично-художніми творами та інструктивними матеріалами, на організацію навчально-виховної роботи в дитячих музичних закладах.

Даний курс “Методики” умовно можна поділити на декілька розділів:

- Основні положення загальної та спеціальної педагогіки й методики. Організація навчального процесу в ДМШ. Ведення спеціальної навчальної документації.

- Формування професійних педагогічних та виконавських навичок у студентів.
- Практична підготовка до майбутньої педагогічної діяльності, формування навичок та умінь працювати з методичною літературою, робити відповідні висновки, узагальнювати опрацьований матеріал.
- Глибоке вивчення елементів виконавської технології, засобів виразності, розуміння стилю та вміння передати набуті знання своїм учням.

Теоретичні положення основних тем програми закріплюються набуттям практичних навичок. Практичні заняття слід проводити з використанням фрагментів уроків, імітуючи ігрові ситуації, з метою формування у студентів елементів самостійної педагогічної діяльності. Участь в ігрових ситуаціях учить аналізувати, практично оцінювати свої та чужі дії, допомагає зрозуміти значення тих чи інших навичок, дає уяву про планування педагогічного процесу. Це сприяє підвищенню творчої активності студентів при опрацюванні навчального матеріалу.

Викладач повинен уміло поєднати теоретичні основи виконавства з тими практичними навичками, які студент набуває на уроках спеціального музичного інструмента й під час самостійних занять на інструменті.

Викладач повинен використовувати у своїй роботі посібники, періодичні видання та збірники, що висвітлюють проблему навчання гри на інструменті, музичної та загальної педагогіки і психології.

Під час вивчення дисципліни потрібно поєднувати лекційні заняття зі співбесідою по темі. Теоретичний матеріал доцільно ілюструвати показом на інструменті та залучати студентів до обговорення питань з методики та виконавства. Також з метою підвищення ефективності процесу навчання, інтенсифікації форм та методів роботи на уроці особливу увагу слід приділяти таким формам, як колоквиуми, відкриті тематичні уроки та уроки-конкурси, уроки-спостереження, лекції, написання рефератів тощо. Необхідно застосовувати технічні засоби навчання: комп'ютерні технології, аудіо- та відеотехніку. Поєднання теорії з елементами педагогічної практики допоможуть викладачеві здійснювати контроль та об'єктивно оцінювати знання студентів з курсу "Методики".

З метою визначення повноти знань студентів виставляються семестрові оцінки:

1. У кінці VI семестру – на основі поточної успішності;
  2. У кінці VII семестру – контрольний урок.
- Курс "Методики" виноситься в комплексі з іншими дисциплінами на державний іспит – "Основи педагогічної майстерності".

### Вимоги до державного іспиту

На державний іспит "Основи педагогічної майстерності" виносяться білети, які містять три питання:

1. Педагогіка та психологія.
2. Методика.
3. Вивчення педагогічного репертуару (художньо-педагогічний аналіз музичних творів).

Екзаменаційні білети складаються викладачами, які викладають дисципліни "Методика" та "Педагогіка і психологія", або головою циклової комісії.

До другого питання екзаменаційного білета включаються питання тематичного плану з курсу "Методика викладання спеціального музичного інструмента".

До третього питання екзаменаційного білета (аналіз музичного твору) пропонується приблизний перелік збірок педагогічного репертуару, твори з яких відбираються екзаменатором для виконавсько-педагогічного аналізу:

### Гітара

1. *Іванов-Крамської А.* "Школа игры на шестиструнной гитаре". – М., 1986.
2. *"Музыкальный альманах"*. Гітара. Випуск 2. – М., 1990.
3. *Шестиструнна гітара*. Підготовчий та перший клас ДМШ. – К.: Музична Україна, 1990.
4. *Юному гітаристу*. – К.: Музична Україна, 1989.

### Домра

1. *Белоконев М., Шелест М., Григоренко А.* Домра 1, 2, 3, 4 класи.
2. *Галицький М., Родіонов К., Уткін Ю., Фортунатов К.* Хрестоматія для скрипки – 1, 2, 3, 4 класи. П'єси та твори великої форми.
3. *Євдокімов В.* Хрестоматія домриста – 2-е видання.
4. *Міхеліс В., Калінін О.* Початкова школа гри на чотириструнній домрі. – К.: Мистецтво, 1963.
5. *Чунин В.* Школа игры на четырехструнной домре. – М.: Советский композитор, 1990.

### Балалайка

1. *Авксентьев А., Авксентьев Б., Авксентьев Г.* Хрестоматія для балалайки 1, 2, 3, 4, 5 класи.
2. *Дорожкин А.* Самоучитель игры на балалайке. Выпуск 1.2. – М., 1981.
3. *Нечипоренко П., Мельников В.* Школа игры на балалайке. – М., 1988.
4. *Петропаолов А.* Юный балалаечник. Пьесы для балалайки и фортепиано. – М.: Музыка, 1982.

Вищезазначений перелік навчальних посібників та збірників, з яких екзаменатор має добирати музичні твори для екзаменаційного виконавсько-педагогічного аналізу, являє собою мінімальну кількість навчального матеріалу і при необхідності може бути значно розширений самим екзаменатором.

Перевірка поточної успішності протягом навчального року проводиться шляхом усного опитування на уроках, за допомогою бесіди, теоретичних дискусій та практичних конференцій під час практики, обговоренні відкритих уроків з фаху студентами-практикантами з педагогічної практики.

### РОЗПОДІЛ ГОДИН ЗА СЕМЕСТРАМИ

з дисципліни “Методика викладання спеціального музичного інструмента”

Курс	Семестр	Кількість тижнів	Кількість годин на тиждень	Кількість годин на семестр	Форма контролю
III	VI	20	2	40	Контрольний урок
IV	VII	17	2	34	Контрольний урок
IV	VIII				Державний екзамен
Всього:				74	

### РОЗПОДІЛ ГОДИН ЗА СЕМЕСТРАМИ

з дисципліни “Педагогічна практика”

Курс	Семестр	Кількість тижнів	Кількість годин на тиждень	Кількість годин на семестр	Форма контролю
III	VI	20	1	20	Контрольний урок
IV	VII	17	2	34	Контрольний урок
Всього:				54	

# ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

## VI семестр

№ п/п	Зміст теми	Всього годин	Аудиторних			Самост. робота
			Лекц.	Семін.	Практ.	
1	2	3	4	5	6	7
	<b>Розділ I. Предмет методики. Необхідні умови для повноцінного музичного виконавства.</b>					
1	Вступ. Завдання курсу "Методики". Загально-педагогічні поняття методики та суть її основних методів.	2	2	2		
2	Значення виконавських традицій для становлення та розвитку методики навчання гри на інструменті.	1	1	1		2
3	Характеристика музичних здібностей, їх визначення й розвиток.	1	1	1		2
4	Якісне перебудування загально-музичних здібностей у процесі формування музиканта-виконавця.	1	1		1	
5	Складові частини інструмента, стрій та догляд за ним.	1	1			
6	Виразні можливості виконавства на струнних народних інструментах.	1	1	1	1	
7	Виконавський апарат виконавця. Характеристика прийомів звуковидобування.	1	1	1	1	2
	<b>Розділ II. Початкове музичне виховання і навчання</b>					
8	Урок – основна форма навчального процесу.					
8.1	Визначення уроку як основного елемента педагогічного процесу. Типи уроків.	1	1		2	

№ п/п	Зміст теми	Всього годин	Аудиторних			Самост. робота
			Лекц.	Семін.	Практ.	
8.2	Загально-педагогічна схема побудови уроку (основні етапи уроку).	1	1	1	2	2
8.3	Основні вимоги до якості уроку (технічні та методичні), їх характеристика та обґрунтування.	1	1			
8.4	Планування уроку з фаху. Планування та методика проведення відкритих тематичних уроків.	2	2			4
8.5	Педагог та учень (суть та змістова характеристика двох педагогічних категорій).	1	1			
8.6	Основні методи музичного уроку.	1	1			
8.7	Урок з фаху – основна форма роботи з учнями ДМШ.	1	1			
9	Необхідні умови для оптимізації початкового періоду навчання.	1	1			
10	Підготовча робота в загальноосвітніх школах. Методика визначення та перевірка музичних здібностей.	1	1		2	
11	Перші уроки з початківцями. Підготовка викладача до уроків.	2	2			2
12	Музичний матеріал на початковому етапі навчання.	1	1		2	
13	Вікові особливості учнів молодших класів.	2	2			2
13	Основні принципи роботи над постановкою виконавського апарату.	2	2			2
14	Основні прийоми та штрихи звуковидобування.	2	2	2	2	
15	Робота над технічним матеріалом, класифікація видів виконавської техніки. Основи аплікатури.	2	2		2	4

№ п/п	Зміст теми	Всього годин	Аудиторних		Самост. робота
			Лекц.	Семін.	
16	Виховання метричних якостей учнів ДМШ.	1	1		
17	Читання нот з листа як контроль за опануванням вихованських навичок.	1	1	1	
	<b>Розділ III. Методи навчання виконавця в процесі роботи над музичним твором</b>				
18	Виконавсько-педагогічний аналіз музичного твору. Засоби виразності музичного твору.	2	2	2	2
19	Особливості роботи над художнім репертуаром з учнями молодших класів. Основні етапи роботи.	2	2	2	2
20	Методика роботи над мелодією як основним засобом виразності. Головні засоби фразування. Поняття форми музичного твору.	2	2	2	2
21	Розвиток музичних здібностей учнів ДМШ: сприйняття, пам'ять, метроритм, самоконтроль, слухові якості, увага.	2	2	1	2
22	Виховання сценічної культури. Естрадне хвилювання та засоби його стримування.	1	2		2
23	<b>Контрольний урок</b>	2			
	<b>Всього:</b>	<b>40</b>	<b>38</b>	<b>10</b>	<b>20</b>

## VII СЕМЕСТР

№ п/п	Зміст теми	Всього годин	Аудиторних		Самост. робота	
			Лекц.	Семін.		
1	<b>2</b>	3	4	5	6	7
	<b>Розділ IV. Удосконалення виконавської майстерності</b>					
1	Робота над художнім репертуаром з учнями старших класів:					
1.1	Деякі особливості психіки учнів старших класів.	1	1			
1.2	Робота над музичним твором з учнями старших класів.	1	1	1	2	
1.3	Робота над творами малої форми.	2	2	2	2	2
1.4	Робота над твором великої форми. Підготовка до виступу на естраді.	2	2	2	2	2
	<b>Робота над удосконаленням виконавської техніки:</b>					
1.5	Опрацювання технічного матеріалу з учнями старших класів.	2	2		2	
1.6	Розвиток творчої активності учнів старших класів. Удосконалення самостійної роботи старшокласника.	2	2			
1.7	Удосконалення роботи над всіма видами інструментів та прийомів звуковидобування на струнних інструментах.	2	2		2	2
1.8	Виконання мелізмів та флажолетів.	2	2	1	2	

1.9	Поглиблене вивчення засобів музичної мови в процесі вдосконалення виконавської техніки.	2	2			2
2	Розвиток творчих навичок учнів старших класів ДМШ:					
2.1	Розвиток музично-виконавських здібностей учнів старших класів.	2	2			
2.2	Особливості роботи з учнями старших класів.	1	1			
2.3	Удосконалення самостійних занять з учнями старших класів.	2	2		1	
2.4	Розвиток емоційності учнів ДМШ, їх творчої активності та самостійного логічного мислення в процесі поглибленої роботи над музичним твором.	1	1		1	
2.5	Виконання кантилени та розвиток рухливості пальців лівої руки, удосконалення метроритмічних якостей.	2	2		1	
	<b>Розділ V. Основні питання організації навчального процесу</b>					
3	Планування навчального процесу. Ведення навчальної документації.	2	2	2	2	2
4	Пам'ятка молодому педагогу для аналізу уроку зі спеціальності. Методика обговорення відкритих уроків.	2	2		2	
5	Позакласна та класна виховна робота з учнями ДМШ.	1	1			
6	Робота з навчальною програмою з фаху. Складання індивідуальних робочих планів та характеристика музичних даних учнів.					

7	Методична робота педагога й підвищення педагогічної майстерності.	1	1			
8	Короткий огляд збірників педагогічного репертуару для народних струнних інструментів.	1	1	1	1	2
9	<b>Контрольний урок.</b>	2				
	<b>Всього:</b>	<b>34</b>	<b>32</b>	<b>10</b>	<b>22</b>	<b>14</b>



## VI СЕМЕСТР

### Розділ I

#### Дисципліна “Методика викладання спеціального музичного інструмента”. Необхідні умови для повноцінного музичного виконавства

**Тема 1.** Завдання курсу “Методика викладання спеціального музичного інструмента” (гітара, домра, балалайка).

Метою педагогічної підготовки студентів народного відділу є формування музиканта-педагога, здатного забезпечити естетичне виховання та всебічний розвиток учнів ДМШ та ШЕВ (школи естетичного виховання).

Головне завдання курсу методики – надання майбутнім педагогам основ теоретичної та практичної підготовки, вивчення основних методів навчання гри на народних інструментах та кращих досягнень педагогічної науки з метою запобігання помилок у самостійній роботі молодих викладачів.

Визначення “загальної” та “спеціальної” методики.

Навчати майбутніх педагогів самостійно працювати з методичною літературою та поєднувати теоретичні знання з практичною роботою.

Зв'язок курсу методики з психологією, педагогікою, заняттями зі спеціального музичного інструмента та з дисциплінами музично-теоретичного курсу.

**Тема 2.** Значення виконавських традицій для становлення та розвитку методики навчання гри на інструменті.

Зв'язок методики з історією народно-інструментального виконавства.

Значення діяльності В. Андреева в становленні професійного виконавства на народних інструментах. Перші посібники з навчання гри на струнних народних інструментах.

Б. Трояновський – один з основоположників концертного сольного виконавства на балалайці. Розширення М. Осиповим виконавських можливостей балалайки та його концертна діяльність. Заслуга обробок та перекладів Трояновського і Осипова в сучасному концертному та педагогічному репертуарі.

Роль П. Нечепоренка в застосуванні сучасної школи професійного балалаечного мистецтва.

Історична довідка про використання домрового виконавства в Росії (дожовтневий період). Створення Г. Любимовим (разом з С. Буровим) групи 4-струнних домр. Розвиток домрового виконавства в 20–40-ві роки ХХ ст. Зв'язок сольного виконавства з оркестровим народно-інструментальним мистецтвом.

Роль відомих виконавців-домристів А. Симоненкова, Р. Белова, В. Круглова, Т. Вольської, О. Циганкова в розвитку домрового виконавства.

Виникнення гітари. Вклад Ф. Таррегі, А. Сеговії та інших виконавців у розвиток гри на гітарі. Гітара в ХVIII–ХІХ ст. (А. Сіхра, М. Висоцький та ін.)

Відомі гітаристи О. Іванов-Крамської, Л. Андронов та ін., їх внесок у розвиток сучасного гітарного виконавства.

Видатні сучасні музиканти, які визначають рівень виконавства на струнних народних інструментах у нашій країні.

**Тема 3.** Характеристика музичних здібностей, їх визначення і розвиток.

Співвідношення загальноінтелектуального розвитку й музичних здібностей.

Ознаки музичної обдарованості: музичний слух, інтенсивність емоційної реакції на музику, схильність до музичної діяльності.

Основні компоненти музичного слуху: звуковисотний, тембровий, динамічний. Якісні характеристики звуковисотного слуху (абсолютний, відносний) та їх вплив на успішність музичної діяльності. Методи розвитку звуковисотного слуху. Гармонічний слух. Внутрішній слух.

Відчуття ритму. Засоби розвитку відчуття ритму.

Роль пам'яті в музичній діяльності. Значення різних видів пам'яті при навчанні.

Методи визначення музичних здібностей. Причини помилок у визначенні здібностей дітей при вступі до музичної школи. Виявлення здібностей у процесі музичної діяльності.

**Тема 4.** Якісне перебудування загальномузичних здібностей у процесі формування музиканта-виконавця.

Роль інтонаційного слуху у високохудожньому виразному виконанні музики. Значення тембрового та динамічного слуху при грі на струнних народних інструментах.

Відчуття ритму у виконавському процесі. Методи досягнення правильної ритмічної організації виконання: рахунок вслух, диригування, відтворення ритму без інструмента. Залежність ритмічного виконання від правильної організації виконавських рухів. Причини неритмічності виконання й методи їх усунення.

Типи пам'яті (слухова, рухова, зорова та ін.), види пам'яті (моторна, емоційна, образна, словесно-логічна). Їх використання в роботі виконавця. Розвиток пам'яті в процесі навчання гри на інструменті.

Здібність до активної емоційної реакції на музику при грі на інструменті.

Виявлення й розвиток здібностей у процесі навчання в класі.

**Тема 5.** Складові частини струнних народних інструментів, стрій та догляд за ними.

Призначення та назва основних деталей інструменту, їх співвідношення. Основні вимоги до якості грифу, ладів, кілочкового механізму.

Обладнання резонаторної частини. Необхідні якості деки, корпусу, панцира. Визначення тембрових і динамічних якостей звучання інструменту.

Якість і товщина струн, їх розташування по відношенню до грифу. Підставка домри та балалайки: матеріал, форма, висота, визначення її правильного розташування. Види гітарних підставок.

Медіатор домриста, його оптимальні розміри; матеріали, які використовують для його виготовлення. Можливості застосування різних медіаторів для досягнення звучання заданого тембру й характеру.

Необхідні умови правильної настройки інструментів. Перевірка настройки в унісон, в октаву, флажолетами. Вимоги до якості настройки: швидкість, точність, використання тихого звучання.

Догляд за інструментами та їх правильне зберігання.

Типові недоліки у звучанні інструментів, їх причини й засоби усунення деяких пошкоджень.

**Тема 6.** Виразні можливості виконавства на струнних народних інструментах.

Особливості звукових коливань при доторкуванні до струни. Ударний і щипковий способи звуковидобування, їх використання при грі на струнних народних інструментах.

Темброві характеристики звучання домри, балалайки, гітари. Виконання основних вимог до стану нігтів і фаланг пальців правої руки.

Звукові діапазони й динамічні можливості інструментів. Характер звучання й можливості використання окремих регістрів.

Можливості відтворення різних штрихів. Зміни й подовження звучання за рахунок вібрації і збільшення швидкості ударів (тремоло), типові випадки використання цих засобів.

Взаємозв'язок штрихів і прийомів звуковидобування. Вибір штрихів у залежності від характеру музики. Визначення ліги в музичній літературі. Прийоми виконання штрихів у залежності від художніх задач і специфіки інструменту.

**Тема 7.** Виконавський апарат виконавця на народних інструментах (гітарист, домрист, балалаечник). Характеристика прийомів звуковидобування.

Поняття "виконавський апарат". Суть поняття "постановка". Залежність звучання від постановки рук.

Головна роль правої руки у звуковидобуванні. Рухи передпліччя, їх основні види при видобуванні звуку. Функції плечового суглобу й зап'ястя. Негативні наслідки використання силових кистьових рухів. Правильне використання маси всієї руки і її частин при звуковидобуванні. Пристосування кисті й пальців правої руки виконавця для гри різними прийомами.

Постановка й основні види рухів правої руки при грі на домрі. Вплив підсилення пальців для утримання медіатора на свободу кисті. Оцінка стану кисті при грі з використанням маси однієї кисті, кисті з передпліччям, всієї руки. Особливості руху руки при різних видах звуковидобування: при перемінних ударах, при тремоло, при переході з однієї струни на іншу.

Велика різноманітність прийомів звуковидобування на балалайці. Бряцання, його різновиди в залежності від динаміки й частоти рухів, зв'язок з другими прийомами при освоєнні в процесі навчання. Постановка і рух руки в подвійному щипку в залежності від умов використання. Раціональні методи освоєння прийому "вібратор" і його різновиди. Типові випадки використання гітарного прийому, необхідність його вивчення в музичній школі. Можливості засвоєння й використання одинарного щипка в процесі навчання.

Положення правої руки при звуковидобуванні на гітарі. Характеристика основних видів звуковидобування: апояндо, тирандо. Коло-

ритні прийоми: глісандо, флажолети, піцикато лівою рукою та ін. Прийоми, які надають особливого колорит у звучання окремим інструментами: гра біля підставки, расгеадо, тамбурин та ін.

Функції лівої руки. Основна роль руху пальців. Характеристика кожного пальця за основними якостями: швидкість, управління. Стан і рухи передпліччя і плеча, що забезпечують раціональну роботу пальців.

## Розділ II

### Початкове музичне виховання і навчання

#### Тема 8. Урок – основна форма навчального процесу.

**8.1.** Визначення уроку як основного творчого елементу педагогічного процесу. Триєдина мета уроку – навчальна, розвивальна, виховна. Урок як основний творчий процес педагогіки.

Типи уроків. Визначення типів у залежності від задач навчання, розвитку та виховання.

**8.2.** Схема побудови уроку (етапи уроку) та їх характеристика. Особливу увагу потрібно звернути на опис ходу уроку, розподіл навчального часу в залежності від типу уроку.

**8.3.** Основні вимоги до якості уроку (технічні, методичні).

Технічні – чітке планування та організація уроку, оптимальний темп, поєднання та вимоги викладача до учнів, дотримання гігієнічних норм (підготовка приміщення класу, освітлення та ін.), раціональне використання технічних засобів навчання.

Методичні – чітке визначення мети та навчальної задачі уроку, оптимального змісту згідно з навчальним планом та програмою. Раціональний добір методів уроку, урахування інтелектуального рівня та психологічних особливостей учнів, постійний контроль за рівнем знань, виховання елементів творчого мислення (як учень розуміє характер музики, уміє робити висновки).

**8.4.** Планування уроку з фаху. Налагодження контакту між учнем та педагогом – головний важіль успішного навчання. Урок – це перевірка рівня знань учнів, а також творчий поштовх на майбутнє, невеликий підсумок попередньої роботи.

Обов'язкове планування уроків зі спеціальності та різні його форми (усне, письмове, перспективне, планування на близьке майбутнє, на кінцевий результат).

Складання індивідуальних робочих планів на півріччя та характеристик на учнів на початку та в кінці навчального року.

Планування та проведення відкритих тематичних уроків. Визначення поняття уроку як творчого педагогічного процесу. Необхідність письмового планування таких уроків з метою показу певного етапу роботи з учнем та чіткого визначення методів проведення цієї роботи над музичним матеріалом, визначення типу уроку. Необхідність проведення тематичних уроків як процесу обміну педагогічним досвідом. Методика обговорення таких уроків, основні питання для обговорення (перелік та їх характеристика). Викладач повинен дати детальну схематичну, поетапну побудову тематичного уроку з характеристикою кожного етапу.

#### 8.5. Педагог та учень.

Ці дві категорії педагогіки мають розглядатися як одне ціле. Не існує викладача без учня й учня без викладача, але, розглядаючи це питання, потрібно дати детальну характеристику цим двом особистостям з точки зору методики. Яке значення має психологічна єдність цих категорій (психологічні особливості учня та викладача)? Як відбувається становлення особистості учня під впливом різних категорій вчителів (батьки, вихователі, шкільні вчителі)? Роль учителів-професіоналів та навколишнього середовища у вихованні та становленні майбутньої людини, її духовних якостей. Які якості і що відрізняє між собою учнів, різних за віком та характером? Характеристика темпераменту, здібностей, рис характеру. Індивідуальний підхід у навчанні та вихованні учнів.

Основні вимоги до професії вчителя: високий професіоналізм, уміння подати матеріал, майстерність риторики, логічне мислення, володіння педагогічною ситуацією, загальний інтелект, любов до дітей і своєї професії та ін. Значення авторитету вчителя, його діловитості та організаційні якості. Знання психології учнів та вміння пробуджувати в своїх учнях кращі риси характеру.

При розкритті цієї теми викладач повинен спинитись на можливих помилках молодих викладачів та шляхах їх усунення.

Особливості професії вчителя-музиканта, постійне вдосконалення педагогічної професії.

### 8.6. Основні методи музичного уроку.

Характеристика гуманітарного та музичного уроків. Що спільного в цих типах уроків та в чому різниця? Значення ініціативи педагога в проведенні музичного уроку.

Групові та індивідуальні музичні уроки. Методика їх проведення, планування та добір методів музичних уроків, творчий підхід викладача у веденні навчального процесу. Необхідність поглибленого вивчення психології учня, рис його характеру з метою розвитку та удосконалення виконавської майстерності учня-музиканта. Розвиток елементів учнівської творчості на різних етапах навчання. Поглиблене вивчення майбутніми педагогами методів ведення музичних уроків. Запобігання помилок у майбутній роботі. Причини виникнення помилок.

### 8.7. Урок з фаху – основна форма навчально-виховної роботи з учнем ДМШ.

При розкритті цієї теми потрібно зробити глибокий педагогічний аналіз уроку з фаху. Для прогнозування поточної навчальної роботи з учнем та поглиблення її на майбутнє вчитель з фаху повинен глибоко вивчити характер учня та його психофізіологічні особливості. Молодий викладач у своїй самостійній роботі має чітко уявити особливості уроків з фаху з учнями молодших, середніх та старших класів.

*Молодший вік* (умовно 1–2-й класи) – основні питання: постановка виконавського апарату, засвоєння початкових теоретичних знань та практичних виконавських навичок, виховання любові до музики.

*Середні класи* (умовно 2–3-й класи) – більш поглиблене вивчення й удосконалення технічних засобів музичної виразності, а також усіх елементів музичної мови, розвиток елементів творчості та самостійного мислення.

*Старші класи* (умовно 3–5-й класи) – подальше вдосконалення учнем технічних навичок, творчий підхід при розучуванні та виконанні художнього репертуару, вивчення психологічних особливостей дітей старшого віку, розвиток професійних навичок та здібностей. Поглиблення навичок самостійної роботи.

**Тема 9.** Необхідні умови для оптимізації початкового періоду навчання.

Тісний взаємозв'язок музичного виховання та навчання – основа правильного музичного розвитку дитини.

Вік, допустимий до початку навчання музикою, причини відступу від загальноприйнятих норм при навчанні на струнних народних інструментах.

Підбір інструмента. Негативні наслідки навчання на інструментах, які не відповідають віковим особливостям учнів.

Наявність посібників (репертуарні збірники для початкового навчання).

Високий рівень професійних знань і педагогічних навичок викладача у відповідності з бажанням і вмінням проникнути в душу дитини – необхідні умови успішного музичного розвитку. Уміння зацікавити учня музикою, заняттями на інструменті – головне завдання викладача.

**Тема 10.** Підготовча робота в загальноосвітніх школах. Методика визначення та перевірка музичних здібностей.

Агітаційна робота в загальноосвітніх школах, контакт з батьками майбутніх учнів ДМШ та класним керівником. Підготовка та проведення вступних іспитів у ДМШ. Визначення музично-виконавських задатків, здібностей, анатомічні особливості рук учня, вивчення рис характеру майбутніх учнів, визначення інтелектуального рівня та потенційних професійних можливостей учнів.

**Тема 11.** Перші уроки з початківцями. Підготовка викладача до уроків.

Знайомство майбутніх педагогів з методикою проведення перших уроків, донотний період. Питання постановки виконавського апарату та звуковидобування, опанування початкової музичної азбуки. Створення викладачем ігрових ситуацій для опанування майбутніми педагогами перших етапів роботи з початківцями. Методика опанування самостійної домашньої роботи з учнями ДМШ. Роль педагога у цій роботі, допомога батьків. Увага педагога до психологічних особливостей учня та стану його фізичного здоров'я. Анатомічні особливості дітей. На перших уроках можна дати часткову інформацію про музичний інструмент та його місце в музичній культурі. Приступаючи до освоєння інструмента, спочатку дати опис його будови (частин та їх призначення).

**Тема 12.** Музичний матеріал на початковому етапі навчання.

Методи використання музичного матеріалу в процесі музичного виховання та навчання. Підбір музичних творів, що розвивають образ-

не мислення дитини: дитячі пісні, народні мелодії, твори з дитячого репертуару. Методи використання співу й ритмічних рухів у розвитку юних музикантів. Основні вимоги до репертуару, які використовують при навчанні: багатство художнього змісту, доступність для розуміння й засвоєння.

Посібники для початкового навчання (школи, хрестоматії та ін), їх оцінка з точки зору основних дидактичних принципів: поступовості, доступності, наочності та ін. Основні причини невідповідності самих вчителів методичним вимогам до початкового етапу навчання в музичній школі.

Збірники педагогічного репертуару, основні принципи їх складання. Звернення до музики різних епох, стилів, жанрів.

**Тема 13.** Основні принципи роботи над постановкою виконавського апарату.

Знайомство з інструментом – етап, який визначає подальше відношення до навчання музиці.

Посадка, положення музиканта при грі на інструменті, раціональне визначення опори корпусу і ніг. Значення правильної посадки для свободи виконавських рухів та дихання. Необхідні допоміжні засоби для набуття навичок правильної посадки: підставки під ноги у відповідності з ростом учня та ін.

Визначення правильного положення інструмента за допомогою основних і допоміжних точок опори.

**Тема 14.** Основні прийоми та штрихи звуковидобування (домра, балалайка, гітара).

Вибір прийомів гри для початкового етапу навчання:

- гра щипком та початкові навички володіння медіатором для домристів;
- гра щипком і арпеджіато великим пальцем для балалаечників;
- гра на 1-й, 1–3 струнах при правильному положенні великого пальця для гітаристів.

Положення лівої руки при грі на відкритих струнах, визначення двох точок опори на грифі.

**Тема 15.** Робота над технічним матеріалом, класифікація видів виконавської техніки (гами, етюди). Основи аплікатури.

Основні методи самостійної роботи учнів над технічним матеріалом.

Значення технічного репертуару для розвитку виконавської техніки учня. Гами в засвоєнні техніки гри на інструменті. Коротка характеристика видів техніки. Детальна характеристика функцій рук виконання. Ліва рука – пальцева техніка. Права – штрихова техніка. Основні принципи роботи над етюдами: чітке розуміння звукових задач, розвиток м'язової свободи, еластичності ігрових рухів, робота над чіткою артикуляцією, виховання почуття самоконтролю учнем над своїми діями, розвиток метроритмічних здібностей учня. Добір етюдів з урахуванням технічних задач вивчення запланованого художнього репертуару. Значення етюдів у виконавському розвитку учнів.

При розкритті питань аплікатури увага майбутніх педагогів має бути зосереджена на розвитку техніки всіх чотирьох пальців, раціонального та нераціонального руху пальців лівої руки, прийоми зміни позиції, вибір варіантів аплікатури як засобу виразності музичної мови. Зв'язок аплікатури з будовою фрази, ритмічна аплікатура та ін.

**Тема 16.** Виховання метроритмічних якостей учнів ДМШ.

Вивчення гам та різних видів вправ з урахуванням технічних можливостей учнів, особливо молодших класів. Індивідуальний підхід при доборі технічного матеріалу. Основні методи роботи над метроритмом: перенесення акцентів, зміни ритмічних малюнків, груп.

Характеристика понять: метр, ритм, темп, метрична пульсація, опорні ноти, поняття агогіки. Ритм як організація музичного мислення та основ музичної фрази, мелодії. Ритм як один із основних засобів музичної мови.

**Тема 17.** Читання нот з листа як контроль за опануванням виконавських навичок.

Формування навичок читання нот з листа та його значення для розвитку виконавської техніки. Розвиток зорового сприйняття та аналізу музичного (нотного) тексту. Систематичність заняття читанням з листа – кращий засіб засвоєння цих навичок. Розвиток внутрішнього слуху та ритмічної пульсації. Характеристика основних методів роботи над розвитком навичок читання нот з листа.

### Розділ III

#### Методи навчання виконавця в процесі роботи над музичним твором

**Тема 18.** Виконавсько-педагогічний аналіз музичного твору. Засоби виразності музичної мови.

Аналіз твору з точки зору навчально-виконавських, виховних завдань. Поняття складності твору для даного учня. Відмінності в характері роботи над твором у залежності від індивідуальних особливостей учнів.

Класифікація музичних творів. Характеристика та ідейно-художній зміст музичних жанрів і форм. Поняття стилю. Складання плану роботи над музичним твором.

Етапи роботи над твором: знайомство з твором, розбір нотного тексту, детальна робота над звуковими й технічними деталями, підготовка до виступу.

**Тема 19.** Особливості роботи над художнім репертуаром з учнями молодших класів. Основні етапи роботи.

Характеристика основних психофізіологічних особливостей розвитку дітей молодшого віку. Методи підтримки в дітей молодшого віку інтересу до занять музикою. Контакт між учнем та вчителем.

Початкове знайомство з текстом: аналіз елементів форми, загального динамічного плану, основних фактурних особливостей, технологічних завдань. Розвиток здібностей до широкого обсягу нотного тексту внутрішнім слухом. Удосконалення навичок одночасного зорового орієнтування в нотному тексті і на грифі.

Подальший розбір твору. Визначення фрази, метроритмічної пульсації, динаміки, ритму. Залежність характеру виконання від правильно вибраного темпу.

**Тема 20.** Методика роботи над мелодією як основним засобом виразності. Головні засоби фразування. Поняття форми музичного твору.

Мелодія як мистецтво співу. Робота над мелодією – головний фактор формування художньої техніки виконавця. Типи мелодій. Відчуття інтонування інтервалів.

Звук. Форма звука. Специфіка звуковидобування на інструменті.

Динаміка. Універсальність динаміки в її основних аспектах: природній силі звука, різноманітності ладово-гармонічних, метроритмічних, тембрових виражальних ефектів у відповідності характеру динаміки людським емоціям.

Фактура музичного твору як комплекс виражальних засобів. Основні види фактури: монодична, акордова, гомофонна, гомофонно-гармонічна, поліфонічна.

Штрихи з різним характером зв'язності та розділу звучання.

**Тема 21.** Розвиток музичних здібностей учнів ДМШ: сприйняття, пам'ять, метроритм, самоконтроль, слухові якості, увага.

Загальні та музичні здібності, їх характеристика. Поняття комплексу музичної обдарованості.

Виявлення музичних здібностей. Створення ігрових ситуацій для оволодіння навичками діагностики загальних та музичних здібностей учнів.

**Тема 22.** Виховання сценічної культури. Естрадне хвилювання та засоби його стримування.

Єдність емоційного і раціонального факторів у виконавському процесі. Культура виявлення почуттів. Прийоми тренування емоційного стану, оновані на виконанні фізичних, дихальних та інших вправ. Методика аутогенного тренування.

Фактори набуття навичок сценічного самопочуття: рівномірний розвиток професійних навичок, формування позитивного стану психіки виконавця перед публічним виступом та після нього, розвиток реакції виконавця на зовнішні та внутрішні подразники під час концерту.

## VII СЕМЕСТР

### Розділ IV

#### Удосконалення виконавської майстерності

**Тема 1.** Робота над художнім репертуаром з учнями старших класів.

**1.1.** Деякі особливості психіки учнів старших класів.

Характеристика основних психофізіологічних особливостей розвитку дітей-підлітків. Система навчання ігрових навичок: закріплення постановочних моментів, звуковидобування, аплікатура, технічний розвиток.

Музичне мислення: суть, структура, дидактичні основи формування та розвитку.

Відчуття інтонування музики, осмислення логічної організації звукових структур. Умови й методи виховання самостійності учня.

Методика роботи з обдарованими та малообдарованими дітьми.

**1.2.** Робота над музичним твором з учнями старших класів.

Етапи роботи над музичним твором:

- Загальне ознайомлення, створення загальної уяви про твір, його художній образ, емоційне забарвлення. Роль асоціативних пояснень. Розвиток музичного мислення учня при аналізі твору. Грамотне читання учнем тексту. Знання музичної термінології.
- Детальний розбір, поступове заглиблення в суть твору. Оволодіння необхідними засобами виразності для реалізації художнього змісту. Взаємозв'язок між художнім змістом і технологічними засобами.
- Різні способи роботи над труднощами. Виявлення об'єму фраз, кульмінаційних моментів. Уявна робота (з нотами і без них).
- Тренування техніки, емоцій, усвідомлення, вивчення напам'ять, проблема цілісності.
- Підготовка учня до публічного виступу. Роль інтуїції, форми програвання програми. Зосередженість. Бачення кінцевої мети.

**1.3.** Робота над творами малої форми.

Робота над п'єсами кантиленного та рухливого характеру.

Кантилена. Робота над мелодією. Музична мова. Артикуляція. Фразування та виявлення кульмінацій. Добір відповідних форм ігрових рухів. Образність. Роль дихання при виконанні твору. Принципи роботи над кантиленою.

П'єси рухливого характеру. Закладення фундаменту швидкості рухів пальців у ранньому віці. Своєчасний і цілеспрямований комплексний розвиток техніки.

Основні прийоми в роботі над елементами віртуозності в музичних творах і етюдах.

Робота над творами варіаційної форми. Варіації малої та великої форми. Характерні особливості окремих образів і тем. Докладний розбір теми – характер, побудова, тематична єдність, цільність. Принципи варіювання. Зміна образів – зміна емоційних станів – зміна виконавських прийомів.

**1.4.** Робота над творами великої форми.

Визначення поняття “велика форма”. Класифікація музичних творів.

Форма сонатного алегро. Виховання в учнів почуття стилю. Осмислення тричастинної структури сонатної форми.

Контрастність, єдність та інтенсивність розвитку в образній будові. Роль цезур. Ритмічна пульсуюча одиниця в різних за характером та фактурою розділах форми. Єдність темпу.

*Концерт* як ансамблевий твір. Роль партії соліста. Вивчення учнем партії оркестру (клавіру). Розвиток відчуття ансамблю, ритму.

**1.5.** Опрацювання технічного матеріалу з учнями старших класів.

Гами в освоєнні техніки гри на інструменті. Послідовне вивчення гам і арпеджіо в процесі навчання. Значення уніфікації аплікатури в гамах.

Мета і цілі виконання гам на інструменті. Методи використання передового досвіду шкіл скрипалів у засвоєнні гам на домрі.

Основні закономірності виконання гам і арпеджіо на балалайці, можливості їх виконання всіма відомими прийомами звуковидобування.

Відображення специфіки гітарного виконавства при роботі над гамми в процесі навчання. Початкове засвоєння гам з використанням відкритих струн і подальшого їх вивчення в залежності від освоєння позицій.

Значення етюдів у виконавському розвитку учнів. Методика роботи над етюдами. Зміст технічного заліку та підготовка до нього.

**1.6.** Розвиток творчої активності учнів старших класів. Удосконалення самостійної роботи старшокласника.

Необхідні умови для формування вміння підбирати на слух: широкий вибір музичного матеріалу, сила емоційного уявлення про музику, залежність можливостей гри на слух від виконавського розвитку учня.

Елементи твору, редакції, перекладу на уроках спеціального інструмента. Необхідність виконання викладачем твору, особистий показ, який відповідає можливостям учня. Позитивний і негативний види показу. Знайомство з музичним виконавством у концертному виконанні та у звукозаписі.

Взаємостосунки учня і педагога в інтерпретації творів, що розучуються.

Творча активізація учнів в ансамблевій грі. Види ансамблів (однорідні, змішані, з супроводом і без нього). Правильний підбір навчального матеріалу, виходячи з можливостей учнів і у відповідності з їх творчими інтересами.

**1.7.** Удосконалення роботи над всіма видами штрихів та прийомів звуковидобування на струнних народних інструментах.

Система виражальних засобів музичної мови. Штрихи з різним характером зв'язності та роздільності звучання на струнному інструменті (легато, стакато, спікато). Штрихи з різним характером атаки звука (деташе, маркато, сфорцандо).

У процесі опанування штрихів формується безпосередній зв'язок виконавської техніки учня з втіленням художнього змісту творів, що виконуються. В штрихах зосереджені художні якості всіх основних технічних засобів та навичок, які має засвоїти учень.

**1.8.** Виконання мелізмів та флажолетів.

У цій темі на кожен інструмент потрібно дати інформацію щодо виконання мелізмів і флажолетів на інструменті як одного із засобів музичної виразності.

**1.9.** Поглиблене вивчення засобів музичної мови в процесі вдосконалення виконавської техніки.

Система виражальних засобів музичної мови.

Мелодія як мистецтво співу.

Інтонування: осмислене озвучення музики з визначеним змістом як результат переживання й усвідомлення учнем цього змісту.

Звук. Специфіка звуковидобування у зв'язку з конструкцією інструмента.

Динаміка. Знання учнем реального динамічного діапазону свого інструмента. Культура звуковидобування.

Штрихи, техніка виконання яких базується на специфічних прийомах звуковидобування.

**Тема 2.** Розвиток творчих навичок учнів старших класів.

**2.1.** Розвиток музично-виконавських здібностей учнів старших класів.

Виховання в учня прагнення до активної, самостійної творчої роботи. Основні методи досягнення цієї мети: постановка чітко сформульованих конкретних задач, зосередження на більш суттєвих вимогах.

Продуктивність роботи зі спеціальності на різних етапах навчання. Значення регулярності занять. Вплив стомленості на ефективність роботи, уміле планування роботи й відпочинку. Поєднання технічної роботи (гами, етюди, вправи) з розв'язуванням художніх задач у творі.

Фактори, які впливають на швидкість і точність запам'ятовування твору.

**2.2.** Особливості роботи з учнями старших класів.

Продовження копіткої роботи над технічним і художнім репертуаром. Можливості розвитку виконавсько-творчої фантазії дитини, її уявлень, асоціативного мислення. Розвиток навичок читання нот з листа. Методичні рекомендації з розвитку навичок читання з листа.

Гра на слух. Методи навчання гри на слух.

Транспонування на слух, за нотами, з листа, письмово.

Імпровізація. Вправи для розвитку навичок імпровізації.

**2.3.** Удосконалення самостійних занять учнів старших класів.

Поняття "виконавська техніка" в широкому та вузькому розумінні. Визначення за складністю окремих епізодів. Участь свідомості над технічними труднощами твору з урахуванням художніх задач. Важливість слухового контролю.



Робота над технікою – основний етап діяльності над твором. Вибір основних елементів виконавської техніки.

Робота над звуком – визначний момент у художньому виконанні твору. Активність внутрішнього слуху та контроль за якістю звучання.

Основи техніки виконання пасажів: чіткість, динамічна рівність, штрихова визначеність, координація рук.

Особливості роботи над творами кантиленного й віртуозного плану.

**2.4.** Розвиток самостійності учнів ДМШ, їх творчої активності та самостійного мислення в процесі поглибленої роботи над музичним твором.

Виховання в учнів прагнення до активної, творчої самостійної роботи.

Основні методи цієї мети: постановка чітких і доступних конкретних задач, які зосереджені на більш суттєвих вимогах.

Психологічна перевага уміння зосередитися в залежності від віку. Залежність зосередження від інтересу до роботи над п'єсою, яку виконують.

Продуктивність роботи зі спеціальності на різних етапах навчання. Значення регулярності занять. Вплив стомленості на ефективність роботи. Поєднання технічного матеріалу (вправи, гамми, етюди) з творами.

**2.5.** Виконання кантилени та розвиток рухливості пальців лівої руки, удосконалення метроритмічних якостей.

Кантилена. Робота над мелодією. Музична мова. Фразування та виявлення кульмінації. Якість виконання акомпанементу.

Образність, різноманітне звучання. Роль дихання. Агогіка. Принципи роботи над кантиленою.

Принципи розвитку рухів лівої руки. Виконання вправ на різні види метроритмічних якостей.

Виконавські функції лівої руки. Оптимальна ступінь дотику пальців лівої руки.

Принцип послідовності в підготовці та підключенні пальців до гри.

Робота лівої руки в основних видах фактури: в одноголосній мелодії, в подвійних нотах та акордах. Початкові навички виконання мелодії і гармонічного акомпанементу на гітарі.

Звуковидобування лівою рукою. Види піцикато, які використовують на початковому етапі навчання.

## Розділ V

### Основні питання організації навчального процесу

**Тема 3.** Планування навчального процесу. Ведення навчальної документації.

Організаційна структура ДМШ являє собою складну систему навчально-виховного типу, де головним завданням є залучення дитини до музики. Знайомство з відділами:

- а) адміністративний відділ;
- б) педагогічний колектив;
- в) навчальна частина;
- г) господарський відділ;
- д) дитячий колектив, учні.

Права та обов'язки викладача як члена педагогічного колективу.

Порядок проведення концертів, технічних заліків, перевідних та випускних екзаменів. Робота екзаменаційних комісій.

Ведення навчальної документації.

Перелік основної документації ДМШ: інвентаризаційна книга, книга наказів і розпоряджень, книга обліку контингенту учнів, книга обліку викладачів та співробітників, особисті справи викладачів. Трудові книжки, книга протоколів засідань педагогічної ради, журнали групових та індивідуальних занять та ін.

**Тема 4.** Пам'ятка молодому педагогу для аналізу уроку з фаху. Методика обговорення відкритих уроків.

Урок з фаху – основна форма роботи з учнями. Специфіка індивідуальних занять з фаху. Форми проведення уроку в залежності від вікових особливостей учня, від етапу засвоєння навчальної програми. Співвідношення технічних і художніх задач на уроці.

Основні фази уроку:

- перевірка, прослуховування та аналіз самостійної роботи учня як одна з умов продуктивної класної роботи;
- робота над музичним матеріалом (зауваження викладача, використання стимулюючих засобів – спів, диригування, ритмічні рухи та ін);
- подача нового матеріалу;
- підсумкова частина уроку, яка орієнтує учня на подальшу самостійну роботу (оцінка).

Типові недоліки уроку: дуже велика кількість завдань, поставлених перед учнем, недостатня обґрунтованість вимог, репетиторство. Причини й наслідки таких прорахунків.

Вимоги педагогічної майстерності: уміння сконцентрувати увагу учня на головному, здібність дати “діагностику” позитивних якостей та недоліків в учнів, своєчасне використання різних методів підвищення продуктивності роботи учня.

Планування і проведення відкритих тематичних уроків.

Приблизний перелік питань для обговорення відкритого тематичного уроку:

- організаційна чіткість;
- активність уроку;
- наявність плану уроку;
- риторика, інтонаційний окрас мови викладача і учня;
- розкутість відносин;
- особистий показ педагогом на інструменті деяких елементів;
- результативність праці;
- методична побудова уроку;
- аналіз методів уроку;
- увага, яка приділялася елементам психіки учня.

#### **Тема 5. Позакласна та класна робота з учнями ДМШ.**

Взаємостосунки педагога і учня. Уміння педагога слухати гру учня та робити причинно-ситуативний аналіз (об’єктивні та суб’єктивні труднощі, причини недоліків).

Клас викладача зі спеціальності – єдиний навчальний і творчий колектив. Заходи, які проводить викладач за участю всього класу. Збори класу за участю батьків, форми їх проведення.

Уміння педагога складати психолого-педагогічну характеристику на учня – комплексний діагноз індивідуальних особливостей.

Індивідуальні відмінності навчальної діяльності.

Педагогічна етика і такт.

Виховна позакласна робота, зв’язок з батьками учнів, з викладачами загальноосвітньої школи.

**Тема 6. Робота з навчальною програмою з фаху. Складання індивідуальних робочих планів та характеристика музичних даних учнів.**

Форми планування роботи викладача.

Аналіз основних розділів програми з фаху для ДМШ.

Індивідуальний план учня. Використання програми з фаху при складанні індивідуальних планів.

Вимоги до складання навчального плану на півріччя (урахування індивідуальних можливостей учня, перспективи його розвитку, різноманітність форм, стилів музичних творів, жанрів, відповідність вимог певного рівня навчання). Коректування індивідуальних планів.

Щоденник учня. Основні вимоги до ведення щоденника. Значення щоденника в організації самостійної роботи учня та контроль з боку батьків.

Роль педагогічного колективу в становленні кожного нового педагога. Основні форми обміну досвідом.

**Тема 7. Методична робота педагога й підвищення педагогічної майстерності.**

Необхідність підвищення своєї кваліфікації, вивчення передового досвіду та вміння творчо використовувати його у своїй діяльності. Використання позитивного досвіду музикантів інших спеціальностей.

Вивчення сучасних проблем методики, педагогіки та психології.

Формування навичок планування педагогічної роботи, ведення документації, складання індивідуальних планів та психолого-педагогічних характеристик на учнів.

Поняття “методична доповідь”, “методична розробка”, “реферат”. Методичне забезпечення відкритого уроку.

Включення до педагогічного репертуару музики сучасних композиторів, композиторів-класиків, музики українських композиторів – показник професійного росту викладача.

Підвищення виконавської майстерності. Участь в оглядах методичної роботи: узагальнення педагогічного досвіду, відкриті уроки, доповіді, реферати, демонстрація на інструменті новинок музично-педагогічного репертуару тощо. Навчання на курсах підвищення кваліфікації, стажування, виїзди в інші школи з метою вивчення досвіду роботи. Самовиховання та самоосвіта.

**Тема 8. Короткий огляд збірників педагогічного репертуару для струнних народних інструментів.**

Педагогічний репертуар для дитячої музичної школи, основні його розділи.

Обробки народних мелодій, їх роль на різних етапах навчання.  
Вивчення п'єс малих форм різних стилів і жанрів. Значення роботи над п'єсами кантиленного і швидкого характеру.

Поняття “велика форма” в період навчання ДМШ. Обов'язковий перелік творів великої форми в педагогічному репертуарі для кожного класу як необхідна умова повноцінного розвитку музиканта.

Розвиток навичок володіння елементів поліфонії в процесі навчання гри на гітарі.

Місце технічного матеріалу в репертуарі.

Оригінальні твори й переклади в репертуарі учнів. Роль творів, складених композиторами для струнних народних інструментів, у досягненні учнями виразних можливостей інструмента.

Значення перекладів у музичному вихованні та навчанні виконавців з високою художньою культурою. Вимоги до якості перекладу.

Окремі випадки включення в репертуар творів, які перевищують рівень підготовки учня.

## Рекомендована література

1. *Акимов Ю.* Работа над музыкальным произведением в книге. Некоторые проблемы теории исполнительства на баяне. – М., 1980.
2. *Андрющенков Г.* Начальное пособие игры на балалайке. – Л.: Музыка, 1983.
3. *Баренбойм Л.* Музыкальная педагогика и исполнительство. – М.: Музыка, 1974.
4. *Беляева-Экземплярская С.* Заметки о психологии восприятия времени в Музыке. – М.: Музыка, 1974.
5. *Бесфамильнов В.* Воспитание баянистов. Вопросы теории и практики. – Семешко А. К.: Муз.Украина, 1989.
6. *Говорушко П.* Методика обучения игры на народных инструментах. – Л.: Музыка, 1975.
7. *Котляревский М.* Актуальные проблемы музыкального образования. – К.: Муз. Украина, 1966.
8. *Коган Г.* У врат мастерства. – М.: Сов.компол., 1967.
9. *Каркасси М.* Школа игры на шестиструнной гитаре. – М.: Сов.компол., 1991.
10. *Лагутин А.* Основы педагогики музыкальной школы. – М.: Музыка, 1985.
11. *Мартинсен К.* Методика индивидуального преподавания игры на Фортепиано. – М.: Музыка, 1977.
12. *Милич Б.* Воспитание ученика-пианиста в 1–2 классах ДМШ. – К.: Муз. Украина, 1977.
13. *Милич Б.* Воспитание ученика-пианиста в 3–4 классах ДМШ. – К.: Муз. Украина, 1979.
14. *Милич Б.* Воспитание ученика-пианиста в 5–7 классах ДМШ. – К.: Муз. Украина, 1992.
15. *Лухоль Э.* Школа игры на шестиструнной гитаре. – М., 1991.
16. *О дифференцированном подходе к обучению учащихся в детской музыкальной школе (Методические рекомендации).* – К.: РМК, 1989.
17. *Свиридов Н.* Основы методики обучения игры на домре. – Л.: Музыка, 1968.
18. *Сухомилинский В.* Сто советов учителю. – К.: Рад. Школа, 1984.
19. *Фейгин М.* Индивидуальность ученика и искусство педагога. – М.: Музыка, 1975.
20. *Цытин Г.* Обучение игре на фортепиано. – М.: Просвещение, 1984.
21. *Щапов А.* Работа подвинутого ученика над пьесой. / В книге “Фортепианная педагогика”. – М.: Музыка, 1960.

Навчальне видання

**МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО  
МУЗИЧНОГО ІНСТРУМЕНТА**  
(гітара, домра, балалайка)

Програма  
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв  
I–II рівнів акредитації

Укладач С. В. Павленко

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.  
Ум. друк. арк. 2,1. Наклад 100 прим.

Видавництво “Фірма “ІНКОС”  
14116, м. Київ, вул. Маршала Рибалка, 10/8;  
Тел./факс: (044) 206–47–29, 206–47–21  
E-mail: inkos@carrier.kiev.ua,  
inkos@ln.kiev.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного  
реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої  
продукції № 2006 від 04.11.2004 р.